

Л. Т. Мойсей,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЧОЛОВІЧОГО ТА ЖІНОЧОГО МІКРОПРОСТОРІВ РОДУ В РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена моделюванню мікропросторів чоловічого та жіночого родів у ранньонновоанглійській мові. Основна увага зосереджена на виокремленні лексико-семантичних полів із архісемою чоловічої або жіночої статі, що репрезентують відповідний мікропростір. Доведено, що завдяки появі нових лексем відбувається збільшення лексико-семантичних полів у мікропросторі жіночого роду, що призводить до однакової кількості лексико-семантичних полів у мікропросторах жіночого та чоловічого родів.

Ключові слова: ранньонновоанглійська мова, мікропростір роду, лексико-семантичне поле, чоловічий рід, жіночий рід.

Статья посвящена моделированию микропространств мужского и женского рода в ранненовоанглийском языке. Основное внимание сконцентрировано на выделении лексико-семантических полей с архисемой мужского или женского пола, которые репрезентируют соответствующее микропространство. Доказано, что благодаря появлению новых лексем происходит увеличение лексико-семантических полей в микропространстве женского рода, что приводит к одинаковому количеству лексико-семантических полей в микропространствах женского и мужского родов.

Ключевые слова: ранненовоанглийский язык, микропространство рода, лексико-семантическое поле, мужской род, женский род.

The article is devoted to modeling of masculine and feminine microspheres in Early New English. The main focus is on distinguishing lexical-semantic fields with archiseme male or female, representing certain microsphere. It has been proved that due to the emergence of new lexemes the increase of lexical-semantic fields in feminine microsphere takes place that leads to the same quantity of lexico-semantic fields in masculine and feminine microspheres.

Key words: Early New English, gender microsphere, lexical-semantic field, masculine gender, feminine gender.

Відомо, що не було б сучасності, якби не історичне минуле. Саме так можна охарактеризувати будь-яке мовне явище, для вивчення якого на сучасному етапі розвитку мови необхідно дослідити його становлення від початку існування в мові. Досліджуючи категорію роду в діахронії англійської мови, у цій статті зупинимось детально на лексико-семантичному вираженні роду в ранньонновоанглійській період (РНА) (XVI–XVII ст.)

Метою цієї статті є моделювання мікропросторів чоловічого та жіночого родів у РНА та визначення між ними характерних відмінностей.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати низку завдань:

- виокремити з текстів РНА періоду іменники із семантичним компонентом чоловічої чи жіночої статі, угрупувати в лексико-семантичні поля (ЛСП) та підпорядкувати відповідному мікропростору роду;
- провести зіставний аналіз ЛСП у відповідних мікропросторах роду РНА;
- встановити причини змін, які відбулися у кожному мікропросторі в історичному розвитку.

Матеріалом дослідження слугували тексти РНА періоду XVI–XVII ст. – *The City Heiress* (B. Aphra), *The Ballad* (A. Askew), *I Have been a Foster* (Dr. D. Cooper), *A Satire upon the True-blue Protestant Poet T. S.* (J. Dryden), *Absalom and Achitophel* (J. Dryden), *On Monsieur's Departure* (Elizabeth I.), *Gammer Gurton's Needle*, *The Definition of Love* (A. Marvell), *O Mistres Mine Where are you Roming?* (W. Shakespear), *King Edward the Third* (W. Shakespeare), *Venus and Adonis* (W. Shakespeare), *The Aged Lover Renounceth Love* (Th. L. Vaux)

Методом суцільної вибірки з текстів виокремлено іменники із семантичною ознакою статі У ході нашого дослідження з'ясувалось, що в період РНА ядром мікропростору чоловічого роду та мікропростору жіночого роду продовжують бути іменники на позначення людини, як це було визначено в середньоанглійській мові (СА) (див. [2]). Кількість ЛСП у мікропросторах чоловічого та жіночого родів стає однаковою, що також свідчить про збільшення лексем, які відображають зростання соціальної ролі жінки. Різниця полягає в кількості лексем, що належать до того чи іншого ЛСП окремого мікропростору.

Так, у текстах XVI–XVII ст. серед лексем на позначення людини 46,7 % вербалізують чоловічий рід, 14,3 % – жіночий і 39 % лексем позначають осіб обох статей. Як показують результати, кількість лексем, що вербалізують жіночий рід, зростає. Зростає і чисельність лексем, які позначають осіб обох статей, що зумовлено розширенням лексичного значення слів. У результаті, кількість іменників чоловічого роду стає меншою, хоча і продовжує домінувати. Відбувається збільшення іменників спільного роду, що є одним із факторів того, що лексико-семантичне вираження роду, яке було домінантним в середньоанглійській період, починає поступатися синтаксичному. Родове вираження іменника стає можливим на рівні речення чи контексту завдяки кореляціям.

Таблиця 1
Кількісні характеристики ЛСП чоловічого та жіночого мікропросторів у РНА

№	ЛСП	мікропростір	Чоловічий рід	Жіночий рід
1	occupation		55 %	13,2 %
2	social status		3,5 %	3,8 %
3	male/female		5,1 %	17 %

4	kinship	5,8 %	7,5 %
5	religion	10,4 %	5,7 %
6	person's characteristics	6,4 %	23,5 %
7	authority	4 %	3,8 %
8	person of easy virtue	1,7 %	18 %
9	war	8,1 %	-
10	mythical creature	-	7,5 %

Обидва мікропростори складаються з дев'яти ЛСП, що вказує на поступове становлення рівності чоловіка та жінки в суспільстві та відображається в мові наявністю родових пар іменників у двох мікропросторах, наприклад: *count – countesse, executor – executrix, gentleman – gentlewoman, lad – lass* та ін. Різниця полягає тільки у двох ЛСП. Так, мікропростір чоловічого роду включає ЛСП **war** «війна», яке не притаманне мікропростору жіночого роду, тоді як ЛСП **mythical creature** «міфічна істота» складається з лексем жіночого роду і не властиве мікропростору чоловічого роду. Імовірно, що міфічні істоти із семантичною ознакою чоловічої статі у РНА мові належали до середнього роду, тому й не представлені в мікропросторі чоловічого роду. Різниця полягає також у кількості лексем, що утворюють кожне ЛСП, де досі переважає мікропростір чоловічого роду, а також у домінантності ЛСП. Так, серед домінантних ЛСП мікропростору чоловічого роду продовжує виділятися ЛСП **occupation** «рід занять», завдяки поповненню лексичного складу мови, внаслідок подальшого розвитку суспільства, появи нових сфер діяльності, наприклад: *jury-man, statesman, trades-man* та ін. Деякі лексеми, що вербалізували чоловічий рід у СА мові, у РНА мові належать до спільного роду, оскільки окремі професії починають опановувати також жінки. Наприклад, іменник *actor* до XVIII ст. позначав осіб обох статей. Спочатку він мав значення особи, що виконує якусь дію, а згодом уже актора [3; 4]. Інші іменники спільного роду: *poet, agent* «one who acts», *teacher, tutor, coach, cook* та ін. Серед лексем із семантичною ознакою **occupation**, що з'явилися у РНА, виділено, зокрема, *banker, chemist, drummer, pilot, scout* та ін. Родовий показник чоловічого роду таких лексем пов'язаний з тим, що у РНА період основні професії продовжують розцінюватись як чоловічі. У мікропросторі жіночого роду ЛСП **occupation** «рід занять» поповнюється наступними лексемами, які були виокремлені з проаналізованих текстів: *oyster-woman, sempstress, executrix*. Іменник *nurse* розширює своє лексичне значення до «*person who takes care of sick*» [4] та втрачає родовий маркер жіночого роду.

ЛСП **religion** «релігія» у РНА період зазнає спаду. Лексеми, які утворюють це ЛСП, у мікропросторі чоловічого роду складають 10,4 % від усіх виокремлених, що вербалізували чоловічий рід. Серед зареєстрованих у текстах цього періоду виділено: *papist, rabbin* «*jewish doctor of religious law*». У мікропросторі жіночого роду зареєстровано лексему *nun* та дві лексеми, що вказують на духовну істоту: *goddess, she-saint*.

ЛСП **war** «війна» у мікропросторі чоловічого роду характеризується значним збільшенням лексем, що його вербалізують. Ядром виступає нова ЛСГ **military rank**: *admirall, leiutenant generall, mayor, serjeant, general, captain*. Лексеми віднайдені в текстах XVI ст. Серед інших іменників чоловічого роду із семантичною ознакою *війни* у РНА текстах виокремлено: *cadet, cavalier, souldier, warrior* та ін.

У двох мікропросторах представлено ЛСП **person's characteristics** «людина з певною характеристикою». У мікропросторі чоловічого роду це ЛСГ **male with positive characteristics**: *gentleman, gaffer, hero*; **negative**: *cuckold, mutineer* та **neutral**: *host, statesman*. У мікропросторі жіночого роду ЛСП репрезентоване такими ж ЛСГ: **female with positive characteristics**: *gentlewoman, goodwife, mistress*, **negative**: *fixen, gossip, gyb* та **neutral**: *she-acquaintance, waiting-woman*. У двох мікропросторах ЛСГ збігаються, що вказує на розширення мікропростору жіночого роду та нейтралізацію чоловічого, оскільки іменники, які можуть позначати осіб обох статей і раніше вербалізували чоловічий рід, приєдналися до спільного роду.

ЛСП **authority** «влада» в мікропросторі чоловічого роду розширюється за рахунок лексем *supreme-chief, imperator, monsieur*, які вперше були виокремлені в текстах РНА періоду. Лексема *president*, окрім лексичного значення «*appointed governor of a province*», отримує додаткове значення «*head of college*» [4]. Хоча кількість лексем збільшується, однак у порівнянні з іншими ЛСП це ЛСП представлено всього 4 % від загальної кількості лексем із семантичним компонентом чоловічої статі. Нових лексем, які б входили до ЛСП **authority** «влада» в жіночому мікропросторі, не зареєстровано.

ЛСП **social status** «соціальний статус», **male/female person** «особа чоловічої/жіночої статі», **kinship** «родинні стосунки» структуруються відповідними лексемами з семантичними ознаками, проте у проаналізованих текстах XVI–XVII ст. не зареєстровано таких, що з'явилися саме в цей період, окрім *gammer* «*old woman*» (кінець XVI ст. *Gammer Gurton's Needle*), що вербалізує жіночий рід.

На відміну від мікропростору чоловічого роду, для мікропростору жіночого роду характерне ЛСП **mythical creature** «міфічна істота», де чітко виділяється ознака жіночої статі: *fairy, inchantress, marmaide, witch*. При виділенні таких іменників у ЛСП **mythical creature** «міфічна істота», а не ЛСП **female person** «особа жіночої статі» ми керувались тезою Дж. Лакоффа, який зауважує: якщо будь-який іменник володіє характеристикою X (за якою він може бути зарахованим до певного класу), але водночас, згідно з повір'ям чи міфом, володіє характеристикою Y, то, як правило, він зараховується до класу, до якого належать іменники з характеристикою Y, а не X [1, с. 14–15].

Новим ЛСП, яке не було зареєстроване в попередніх періодах, є **person of easy virtue** «*особа легкої поведінки*», яке характеризується значною кількістю номінацій у мікропросторі жіночого роду (18 %), і наявне, проте не численне в мікропросторі чоловічого роду – 1,7 %.

Отже, у РНА мові рід вербалізується на рівні лексичної парадигми іменників із семантичною ознакою статі. Мікропростори поповнено новими лексичними одиницями. Мікропростори чоловічого та жіночого родів збігаються за кількістю ЛСП, що їх складають. Однак, завдяки розширенню лексичних значень слів, іменники перестають вербалізувати окремий рід та переходять у парадигму іменників спільного роду, що дає поштовх до розвитку синтаксичного вираження роду, яке є перспективою дослідження.

Література:

1. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике : [сб. ст. переводы] / сост., ред. и вступ. ст. В. В. Петрова, В. И. Герасимова. – Вып. 23 : Когнитивные аспекты языка. – М. : Прогресс, 1988. – С. 12–51.
2. Мойсей Л. Т. Диференціація та нейтралізація лексико-семантичних полів у мікропросторах роду середньоанглійської мови / Л. Т. Мойсей // Наукові записки : зб. наук. пр. / гол. ред. Пасічник І. Д. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Вип. 35. – С. 237–242. – (Серія : Філологічна).
3. An Etymological Dictionary of The English Language : [edit. by Walter W. Skeat]. – Oxford : Clarendon Press, 1888. – 844 p.
4. Online Etymology Dictionary [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.etymonline.com/>. – Назва з екрана.